

Zuidwesterheem

jaargang 30
nummer 93

Informatiebulletin van de
AWN - vrijwilligers in de archeologie -
afdeling Zeeland
maart 2018

INHOUD:

Jaaroverzicht AWN-Zeeland 2017	03
Jaarverslag WAH 2017	05
Activiteitenverslag 2017 St. Stadsarcheologie Steenbergem	07
Resultaten masterthesisonderzoek verdronken dorp Coxyde/Beniardskerke	09
Opgraven in Haltern am See	11
De geschiedenis van Sas van Gent e.o.	15
Een ijzertijdcano in Vlaardingen	18
Tentoonstelling over de verdronken stad Reimerswaal te Tholen	22
Nieuwtjes	25
Aanlever-specificaties kopij Zuidwesterheem	29
Agenda 2018	31
Colofon	32

Foto omslag: Alex Groosman. (AWN Basiscursus Archeologie)

Foto hieronder: Alex Groosman (Verdronken land van Oud-Rilland)

Jaaroverzicht AWN - **Zeeland 2017**

INLEIDING

Voor de AWN-Zeeland was 2017 weer een jaar vol activiteiten. De werkgroepen in de verschillende regio's waren ook erg actief. Goed te ervaren dat de afdeling Zeeland / West-Brabant flink aan de weg timmert.

BESTUURSAZAKEN

De ledenvergadering in Aardenburg werd goed bezocht; aansluitend was er een excursie in Lissewege even over de grens in België. Helaas is het bestuur ingekrompen tot drie leden omdat Aukje-Tjitske ons wegens gezinsomstandigheden moest verlaten; ze blijft wel AWN-lid. We missen nu een voorzitter en een secretaris. De bestuursstaken behoren de bij beide functies hebben we, hopelijk tijdelijk, onderling verdeeld.

LEDENADMINISTRATIE

Het ledenaantal bedroeg op 31 december 2016 (volgens administratiekantoor Van Dinther) 98 leden in Zeeland, en 22 leden in West-Brabant, totaal van beide afdelingen dus 120. Op 31 december 2017 stond de teller op 112 leden in Zeeland en 22 in West-Brabant, samen 134 leden! Dank voor de medewerking van alle AWN-leden die bereid waren hun gegevens af te staan om de ledenlijst

op orde te krijgen. Dankzij het voortvarend beleid van de landelijke secretaris Henk Kluitenberg hebben we nu een mooie database die regelmatig bijgehouden wordt.

CONTACTEN BUITEN DE AFDELING

In 2017 hebben we de AWN gepromoot op de Middeleeuwse Dagen op Terra Maris, op de Oostkapelse Dagen en op meerdere plaatsen in Zeeland tijdens de Nationale Archeologie Dagen. Al deze publieksactiviteiten dragen bij tot meer bekendheid in Zeeland en West-Brabant.

WERK IN UITVOERING

Elke twee maanden is er contact met de adviseur archeologie van de SCEZ drs. Robert van Dierendonck. Met de adviseur van de Zeeuws-Vlaamse gemeenten drs. Nathalie de Visser hebben wij maandelijks contact en incidenteel met drs. Karel-Jan Kerckhaert van de OAD-gemeenten. Verder was er onder leiding van de SCEZ overleg met andere door de Provincie Zeeland gesubsidieerde vrijwilligersverenigingen voor eventuele samenwerking en uitwisseling. Vier AWN-vrijwilligers werkten regelmatig op het archeologisch depot onder leiding van de depotbeheerder Joost van den Berg.

ACTIVITEITEN

De Zeeuwse Amateur Archeologen Dag (ZAAD), georganiseerd door de SCEZ, werd in 2017 druk bezocht.

Vrijwilligers aan het werk in de AWN-werkruimte. Foto: Dicky de Koning.

In het kader van “ken uw bureu” bezochten we de AWN-afdeling Helinium in Vlaardingen. Verder organiseerden we drie excursies met lezingen en/of rondleidingen in Nederland en België. We verzorgden een tentoonstelling in Tholen over de verdronken stad Reimerswaal en gaven archeologielessen op een Thoolse basisschool. Aan de AWN Basiscursus Archeologie hebben 11 mensen deelgenomen, waaronder twee jongeren van 12 jaar. De cursus werd eind december met een gezellige bijeenkomst afgesloten. Daaruit volgde nog wat veldwerk bij

de WAD. Ook werden regelmatig AWN-leden ingeschakeld voor werkzaamheden bij archeologische bedrijven. Onderzoeksbureau Artefact uit Zaamslag en de gemeente Terneuzen organiseerden twee presentaties van onderzoeken in die regio. Met de Heemkundige Kring De Bevelanden (HKDB) maakten we een uitstapje naar het Waasland. We bezochten het Archeologisch Erfpunt de STEM in St. Niklaas en het kasteel van St. Aldegonde in Bornem.

Dicky de Koning.

Jaarverslag WAH 2017

De WAH had ook in 2017 niet te klagen over gebrek aan activiteiten.

Het jaar begon met een geofysisch veldonderzoek op de reeds eerder ‘bekeken’ site van St. Janscapelle bij Zandstraat. Dit in het kader van het project “Leemten in Kennis” van de gemeente Terneuzen.

Het Brabants Museum deed een verzoek tot uitleen van een deel van de militaire objecten die indertijd gevonden waren tijdens de opgraving van de Bierkaai en nu gedeeltelijk in Middelburg en gedeeltelijk in Hulst bewaard worden. Men wilde deze vrij unieke stukken tentoonstellen in de tijdelijke expositie “Opgegraven Strijd”.

Leden van de werkgroep hielpen bij de archeologische begeleiding van de werken aan de Tractaatweg. Hierbij werden resten van een sluis en een batterij aangetroffen. Ook bleek hier overduidelijk dat bedrijven alleen vrijwilligers accepteren die over enige deskundigheid en vooral over een VCA certificaat beschikken. Dank zij hun ervaring en een enkele jaren geleden gevolgde cursus hebben de meeste WAH’ers allebei.

Een op eigen initiatief uitgevoerde veldkartering te Heikant n.a.v. een melding van de mogelijke aanwezigheid van vuursteenartefacten leverde niets op.

Gewoontegetrouw werd een bezoek gebracht aan de door de SCEZ georganiseerde “ZAAD”, de “Zeeuwse Amateur Archeologen Dag” te Middelburg.

Om de activiteiten van de WAH ook wat meer grensoverschrijdend te maken werd vorig jaar contact gezocht met “Onroerend Erfgoed Waasland” in St. Niklaas. Dit resulteerde in afspraken over wederzijdse bezoeken en het uitwisselen van informatie. Deze keer was het onze beurt om bij onze Vlaamse burens op bezoek te gaan. De voltallige WAH bracht voor de tweede keer een bezoek aan het grote opgravingsterrein te Vrasene. Daar was de firma BAAC al geruime tijd bezig met een uitgebreid onderzoek naar resten of sporen van bewoning in de prehistorie.

Ook bij de archeologische begeleiding van de werkzaamheden aan de nieuwe rotonde te Absdale, de parallelweg bij Terra Nova en het Princebolwerk in Hulst waren leden van de WAH aanwezig. Bij het laatste onderzoek werd de fundering van vermoedelijk een duiventoren gevonden.

Archeoloog Marcel de Koning kreeg bij de opgraving aan de Houtmarkt enkele dagen assistentie van een tweetal WAH’ers. Helaas moest het werk voor onbepaalde tijd opgeschort worden.

Ook bij het proefsleuvenonderzoek op het nieuwe bedrijventerrein aan de Hogeweg hielpen leden van de werkgroep mee door de stortgrond met

detectoren af te zoeken naar metalen voorwerpen.

Een bijzonder grote klus was het inrichten van de tentoonstelling “Graven in de Haven”. Ondanks de korte voorbereidingstijd – die bovendien nog in de vakantietijd viel – kwam alles keurig op tijd klaar dank zij een voorbeeldige samenwerking tussen de Gemeente, de Gemeentelijk Adviseur Archeologie en de Werkgroep. De expositie werd door ruim 500 personen bezocht.

Uiteraard deed de WAH mee aan de Nationale Archeologiedagen. Voor de voor de jeugd georganiseerde activiteiten zoals detectorzoeken, graan malen, zelf brood bakken en scherven sorteren was weinig belangstelling. Wellicht speelde hier mee dat er te weinig bekendheid aan was gegeven. Stefanie Hoss, een deskundige op het gebied van metaalvondsten, gaf een boeiende presentatie over een aantal vondsten uit de oude haven. Zij wees er op dat vooral de gevonden militaire

Bij het onderzoek onder het 's-Gravenhof kwam een muur tevoorschijn die bekleed was met natuursteen. Foto: Freddy van Puymbrouck.

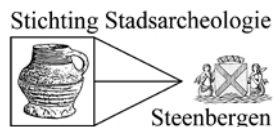
objecten bijzonder zijn door hun aantal en goede conservering. Het gebeurt maar zelden dat op de plaats waar gevochten is zoveel achtergebleven of weggegooid materiaal wordt teruggevonden.

Er werd een bezoek gebracht aan de “Contactdag Archeologie” van de provincie Oost-Vlaanderen. Deze vond plaats in het “Provinciaal Erfgoedcentrum” te Ename. Het thema was “Vuur” en er werden een negental boeiende presentaties aan gewijd. Van tijd tot tijd deden Archeologische Adviesbureaus die bezig waren met een zogenaamd bureauonderzoek in verband met een bouwplan een beroep op de kennis van de situatie ter plaatse van de leden van de Werkgroep.

Het jaar werd afgesloten met de opgraving van het tweede deel van de oude haven. Dit onderzoek werd uitgevoerd door Artefact en duurde vier volle weken. Door het koude en vooral natte weer was het werken in de bouwput en op de stortterreinen geen pretje. Toch waren elke dag twee leden van de werkgroep volgens afspraak aanwezig om een handje te helpen.

Mark Zwartelé.

Aktiviteitenverslag 2017

Het restaureren van aardewerkvondsten was het afgelopen jaar een van de hoofdactiviteiten van de groep. Ook werden al eerder aangetroffen vondsten gedetermineerd en tentoongesteld.

Op 18 maart waren wij te gast op de Zeeuwse Amateur Archeologen Dag in Middelburg. Het was weer als vanouds een dag vol met interessante lezingen en uiteenzettingen. Wij kijken alweer uit naar 17 maart 2018.

In het najaar van 2017 zijn wij archeologisch onderzoeksbureau Artefact! behulpzaam geweest bij een onderzoek op het Steenbergse Fort Henricus uit 1627. Een sprekend voorwerp dat daar aangetroffen werd was vondstnummer 39, een trommelstok uit - waarschijnlijk - de 17^e eeuw. Zoals elk jaar hebben onze ‘eigen mensen’ ook hun werk aan onderhoud van het onderkomen en de inventaris van de stichting. Zo is dat ook met het onderhoud en op orde houden van de verspreid over de stad geplaatste vitrines met archeologische voorwerpen. Ook ontvingen wij weer scholieren die in onze ruimte kennis konden opdoen van archeologie in Steenbergen.

Wij kregen dit jaar ook bezoek van een groep kinderen uit de buitenschoolse opvang van een basisschool. Scholieren en scholen konden ons weer vinden op “Sjors creatief” via de site

www.sportstimuleringnederland.nl

In mei waren wij te gast in verzorgingstehuis ‘Onze Stede’ in Steenbergen. Wij konden daar archeologische voorwerpen, met als onderwerp ‘eten en drinken’ aan geïnteresseerde bewoners laten zien.

Deelname aan het Steenbergse project “Expeditie Nassau” betekende veel werk. Middels dit project, waaraan meerdere Steenbergse groeperingen deelnemen, wordt getracht om het vestingverleden van de stad Steenbergen zichtbaarder te maken. Een aantal ideeën, waar we in 2018 mee verder gaan, kregen vorig jaar al gestalte.

Verder hebben wij deelgenomen aan en inbreng gehad bij meerdere vergaderingen betreffende het erfgoedbeleid in de gemeente Steenbergen.

Op de nationale archeologiedag van 15 oktober kreeg vooral de jeugd de gelegenheid kennis te maken met zaken uit de steentijd. Zo konden zij zelf vuur maken met een houten stok en tondel, maar ook schieten met pijl en boog. Tevens kwam metaaldetectie aan de orde waarvoor ook veel belangstelling was. Wie wil er nou niet een leuk oud voorwerp met een metaaldetector vinden of een mooie prijs winnen?

Isha krijgt les in vuur maken tijdens de Nationale Archeologie Dagen in Steenbergen. Foto: Marcel de Koning.

Gedurende het jaar waren er een aantal open dagen waarop de tentoonstellingsruimte vrij toegankelijk was voor geïnteresseerden. Deze werden goed bezocht.

Chris Duivestijn

Resultaten master- thesisonderzoek naar het verdronken dorp Coxyde/Beniardskerke

In juni 2017 werd het masterthesisonderzoek van Dante de Ruijsscher over het verdronken dorp Coxyde/Beniardskerke afgerond. Dit onderzoek bestond uit een historisch-geografisch bureauonderzoek en een veldkartering (met bijdrage van verschillende AWN-leden, waarvoor dank), welke als gezamenlijk doel hadden een preciezere lokalisering in tijd en ruimte van deze voordien nagenoeg onbekende Vlaamse havennederzetting langs de oostelijke arm van het Zwin te verkrijgen.

Uit de historische gegevens kon reeds afgeleid worden dat de parochie Beniardskerke, welke voor het eerst vermeld werd in 1249, hoogstwaarschijnlijk een oorsprong vond in een vol-middeleeuwse eigenkerkstichting door een lokale edelman. In lijn met deze theorie zou de adellijke woning bij deze kerk uitgegroeid kunnen zijn tot het kasteel van Coxyde dat in de 15^e eeuw toebehoorde aan de familie De Visch van der Capelle. De naam Coxyde had betrekking op de *yde* (beschutte aanlegplaats) waaraan het dorp in de late middeleeuwen zijn belangrijkste bron van inkomsten ont-

leende: visserij. Daarnaast had de haven van Coxyde ook een handelsfunctie en kan deze vanuit dit oogpunt ook gezien worden als een voorhaven van Aardenburg en een schakel in het havennetwerk langs de Zwingel. Vanaf de 15^e eeuw kromp het dorp in door ongunstige economische omstandigheden, stormschade en oorlogsschade. Inundaties uit de periode van het beleg van Sluis in 1587 zorgden voor een verlating, vernieling en uiteindelijke algehele verdwijning van deze plaats uit het landschap.

Een hoek van muren die in 1965 door Jan van Hinte in de Diomedepolder bij Oostburg werd aangeboord vormde tot op heden de voornaamste archeologische aanwijzing voor de locatie van het dorp. In navolging van Van Hinte werden deze muren tot op heden geïnterpreteerd als een hoek van de kerk. In 1994 werden net naast deze plaats fundamenteen weggegraven bij de aanleg van een illegaal gebouwde varkensstal, waarbij de grondeigenaar geen archeologische controle toeliet.

Uit de resultaten van het recente onderzoek blijkt dat met name de Heraldische kaart van het Brugse Vrije van Pieter Pourbus uit 1571 veruit de meest nauwkeurige historisch-cartografische bron vormt voor een reconstructie van de geografische positie van Coxyde. In het gekarteerde gebied van ruim 12 ha werden drie

Medestudenten en Alex tijdens de veldkartering. Foto: Christa Becu.

laatmiddeleeuwse vondstconcentraties waargenomen die na een georeferentie van de kaart van Pourbus nagenoeg perfect in positie overeen kwamen met hierop afgebeelde boerderijen ten oosten van de dorpskern van Coxyde. Aan de hand van deze informatie in combinatie met aanvullende details uit schriftelijke bronnen kan gesteld worden dat de muren van Van Hinte eerder afkomstig zullen zijn van het kasteel van Coxyde en de omvang van het dorp zich uitstrekte over een aanzienlijk gebied in de Diomedepolder en naastgelegen Vijfhonderd in beoosten Eedepolder. Het is echter zeer waarschijnlijk dat de eigenlijke dorpskern bij de haven gedurende de 17^e en 18^e eeuw grotendeels verdwenen is in de diepten van de nieuw ontstane zeearm van het Coxysche Gat, en dat naast de funderingen van het oostelijk hiervan liggende kasteel en wellicht de op de rand van de geul gelegen kerk, enkel de periferie van

het dorp, met name enige boerderijen in de Vijfhonderd in beoosten Eedepolder, archeologisch bewaard bleven. In deze periferie werd ook één volmiddeleeuwse vondstconcentratie aangetroffen welke de aanvang van bewoning op deze locatie voorlopig in de late 10e tot vroege 11e eeuw plaatst. Voorlopig blijft echter de vraag open of op dat moment reeds sprake was van een voorloper van het latere Coxyde/Beniardskerke, welk uitzicht en verspreiding de oudere fasen van de nederzetting kenden; en vanuit beschermingsoogpunt wellicht de belangrijkste vraag: welk gedeelte van Coxyde nog bewaard is in de ondergrond.

De Ruijsscher, D., 2017. *Coxyde of Beniardskerke. Niet-invasief interdisciplinair onderzoek naar een verdrinken dorp in West-Zeeuws-Vlaanderen*, Masterthesis Universiteit Gent (geen uitgever).

Opgraven in Haltern am See

Acht leden van diverse afdelingen van de AWN vertrokken voor de zevende keer naar een buurland. Dit keer was het naar Haltern am See in Duitsland. In 2016 waren we daar ook geweest. De verantwoordelijke archeologe, Frau Doctor Bettina Tremmel was zeer tevreden over ons werk en de plezierige samenwerking zodat we in 2017 mochten terugkomen. Haltern was een Romeinse legerplaats in het vijandige Germania. In de Romeinse tijd stond het bekend onder de naam Aliso. Het was de thuisbasis van het XIXde legioen. Er konden zeker 5000 mensen wonen: soldaten van het XIXde legioen en ondersteunende manschappen. Er was een officiersopleiding, een vlootbasis voor 10 militaire begeleidingsschepen en een pottenbakkerij met tien ovens. Het had zeer waarschijnlijk een oppervlakte van ongeveer 19 hectare (28 voetbalvelden).

Vanaf het begin van de 19de eeuw werden er in Haltern vondsten gedaan door lokale bewoners (meestal notabelen zoals een priester, een bestuurder en een majoor). De vondsten wazen op de aanwezigheid van Romeinse legerkampen in Haltern en omgeving. In 1899 werd op initiatief van de arts A. Conrads de eerste wetenschap-

pelijke opgraving op de Annaberg uitgevoerd. De archeoloog Dragen-dorff is hierbij betrokken geweest (bekend van het classificeren van terra sigillata). De hele 20ste eeuw werd er met onderbrekingen in dat hele gebied verder gegraven. De opgravingen gaan tot nu toe door. Al die opgravingen hebben heel veel voorwerpen opgeleverd o.a. uit grafvelden, pottenbakkerijen en legerplaatsen, zoveel dat men besloot een museum op te richten om al die vondsten aan het publiek te tonen. Nu zijn deze vondsten te zien in het huidige LWL-Römermuseum in Haltern.

De bedoeling is dat op het terrein van het castrum een groot archeologisch park ontstaat van 4,5 ha dat de naam 'Aliso' draagt. Een deel ervan is er al. Het museum bij het park is klaar en laat een reconstructie van de legerplaats en een deel van de vondsten zien. Ook is in het park een deel van de houten verdedigingswand gereconstrueerd door een Nijmeegse architect gespecialiseerd in het reconstrueren van Romeinse bouwwerken in binnen- en buitenland. Achter deze wand lag een vlak met grondsporen op ons te wachten.

DE OPGRAVING

Net zoals in 2016 werkten we van 8 uur tot 16 uur. Op maandag, na het bekijken van de grondsporen, werden we aan het werk gezet om te gaan couperen. Soms alleen, soms met z'n

Werkweek Romeinen in het Duitse Haltern. Foto: Conny Dekker.

tweeën, al naar gelang de grootte van het te couperen spoor. We hadden al veel ervaring opgedaan dus konden we meteen aan de slag. Aan de coupures worden strenge eisen gesteld in Duitsland. Ook al vind je weinig vondsten, toch moet al het zand wat je eruit haalt, gezeefd worden en dat levert soms toch nog wat kleine vondsten op zoals een speelsteentje of een heel klein stukje aardewerk. Daarna volgt het 'feinputzen', dat wil zeggen het loodrecht afsteken van de laatste twee centimeter. Er mag geen krasje

te zien zijn. We gebruiken daarvoor een 'kratzer' (handschraper) en een kleine spatel.

De wortels van planten worden afgeknipt en stenen worden zorgvuldig omzeild zodat ze in het profiel blijven zitten. Bij erg droog weer, wanneer de zandkorreltjes dreigen weg te waaien, komt er ook nog een stofzuiger aan te pas. Daarna worden de foto's gemaakt, één vóór het inkrassen van de grondlagen en één er na. Het inkrassen werd door de archeologe Bettina

Maquette van het Romeins legerkamp Aliso in Haltern. Foto: Lex Feenstra.

gedaan in overleg met ons. Daarna was het aan ons om in te meten, te tekenen en te kleuren. De laatste stap was het beschrijven, samen met Bettina.

Vier dagen zijn we op deze manier druk bezig geweest. Met het weer hadden we tot en met donderdag geluk gehad. Dat zou vrijdag anders worden. Storm en hevige regenbuien was de voorspelling. Wij hebben ons programma daarop aangepast. Vrijdagochtend brachten we een bezoek

aan het museum. Daar was tot november een tentoonstelling te zien met de titel 'Triumph ohne Sieg'; het einde van Rome in Germania. 's Middags reden we terug naar Nederland, een dag eerder dan de bedoeling was. Helaas is het einde van de opgraving in zicht. Dit is voorlopig het laatste opgravingsjaar in Haltern.

HET LEGERKAMP HALTERN AM SEE

Op deze locatie waren rond het begin van onze jaartelling een aantal belangrijke Romeinse militaire vesting-

werken gebouwd. In die tijd lagen de vestingwerken aan de rivier de Lippe, die bij de plaats Wesel de Rijn in stroomt. Tegenwoordig kronkelt de Lippe enkele honderden meters naar het zuiden.

Van het 'Campo di Marcia' zijn alleen restanten van een eenvoudige gracht en een omheining teruggevonden, maar geen bijbehorende sporen van bouwwerken binnen dat gebied. Men vermoedt dat het een tijdelijk kamp was waar de Romeinse soldaten in tenten verbleven.

Aan de oever van de Lippe zijn de overblijfselen gevonden van twee rivierhavens. De ene locatie heet nu 'Auf der Hofestatt' en was een militaire haven. Op de locatie 'Am Wiegel' zijn restanten gevonden die wijzen op het bestaan van een niet-militaire haven, maar dat zijn vooralsnog moeilijk te interpreteren restanten.

Ook op de Annaberg zijn opgravingen geweest en wat men daar gevonden heeft, wijst op een legerkamp in de vorm van een driehoek, maar ook hier zijn de gevonden sporen moeilijk te interpreteren en is men bezig met verder onderzoek.

De voornaamste ontdekkingen zijn gedaan in het gebied dat 'Fortezze Legionaria' heet. Hier bleek een Romeins castrum te hebben gestaan. Dit castrum, oftewel militair legerkamp, was omringd door een brede houten wal, gemaakt van dikke eikenstammen en tussen die stammen was de

ruimte opgevuld met aarde. Dit laatste was om te voorkomen dat deze omwalling makkelijk in brand gestoken kon worden.

ALISO, HALTERN EN DE VARUSSLAG

Rond het begin van onze jaartelling waren de Romeinen bezig om hun gebied in het noorden van Europa uit te breiden van de Rijn naar de Elbe. Daarbij raakten zij in conflict met meerdere Germaanse stammen. In eerste instantie waren de Romeinen aan de winnende hand, maar in het jaar 9 nam de strijd een dramatische wending. Drie legioenen met ieder 5000 militairen vertrokken onder aanvoering van Pubius Quintilius Varus voor een strafexpeditie naar de opstandige stammen. Zijn voornaamste adviseur was Arminius. Dit was een zoon van een Germaans stamhoofd, die op jonge leeftijd was ingelijfd in het Romeinse leger en opgeklommen was tot een belangrijk adviseur. Hij bleek echter een verrader en leidde de Romeinen in een hinderlaag van meerdere Germaanse stammen. De Romeinse legioenen werden verslagen. Deze slag vond zeer waarschijnlijk plaats bij Kalkriese.

De Romeinen leden zeer grote verliezen en keizer Tiberius besloot de Romeinse troepen definitief terug te trekken tot achter de Rijn.

Conny Dekker.

De geschiedenis van **Sas van Gent e.o.**

Het enige Onderzoek- en Adviesbureau in Erfgoed wat gevestigd is in Zeeland, is Artefact! uit Zaamslag. Doordat ze het laatste decennium verschillende opdrachten hebben uitgevoerd voor de Gemeente Terneuzen hebben ze een gedegen kennis opgebouwd over de streek, met name ook in en rond Sas van Gent.

Het was dan ook niet verwonderlijk dat de Heemkundige Kring Sas van Gent het bedrijf uitnodigde om een lezing te geven over de geschiedenis van Sas van Gent met de nadruk op de archeologische aspecten.

De lezing vond plaats op 28 november 2017 voor een honderdtal bezoekers in het heropende multifunctioneel centrum “De Statie” te Sas van Gent.

De directeur van Artefact!, Jan Wattenberghe beet de spits af met een verhaal dat 300.000 jaar geleden begon en dat liep tot het begin van onze jaartelling. Het ontstaan van de verschillende aardlagen, zandruggen en doorbraken van de rivieren en het binnendringen van de zee, bebossing en ontbossing, prille bewoning op de zandruggen, de vondst van een Neanderthaler schedel voor de kust van Walcheren passeerden o.a. de revue. Jan wees er op dat er nog maar weinig onderzoek is uitgevoerd in deze regio.

Dat heeft goeddeels te maken met de IKAW, de Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden, en de officiële waardenkaart waarop een groot deel van Zeeuws-Vlaanderen met een laag verwachtingspatroon staat “ingekleurd”, terwijl de praktijk van de laatste jaren uitwijst dat het tegendeel het geval is. De nieuwe beleidskaarten van de afgelopen jaren doen meer recht aan de werkelijkheid en dat weerspiegelt zich ook in de onderzoeksresultaten.

Restanten van een baksteenoven gevonden in de Glacisstraat in Sas van Gent. Foto: Artefact.

Sas van Gent ligt aan de noordelijke rand van een pleistocene dekzandrug, ook wel Rillandrug genoemd. Niet verwonderlijk dat daar ook vuursteen wordt gevonden uit het Mesolithicum. Het gaat om resten van kleine jachtkampen waarin specifieke activiteiten werden uitgevoerd, zoals het vervaardigen en repareren van jachtgerei. Kortgeleden werden ook resten aangetroffen uit het Neolithicum, de periode van de eerste boeren en het begin van het sedentair bestaan. Sporen van boerderijen werden in Zeeuws-Vlaanderen nog niet aangetroffen, maar dat het land werd ontgonnen mag blijken uit de vondst van meerdere haardkuilen met daarin veel houtskool. Opvallend is de grote hoeveelheid - erg voedzame - speenkruidknolletjes, die wellicht in de haarden werden bereid. Analyse van het pollen spectrum geeft een beeld van op de rand van een halfopen boslandschap, aan de rand van de hoger gelegen zandgronden en de meer vochtige moerassige gebieden. Duidelijke aanwijzingen voor akkerbouw ontbreken echter. Vermeldenswaardig is wel het voorkomen van de beuk, de oudste aangetoonde pollen van de beuk in Nederland.

De volgende spreker, één van de archeologen, was Frederick D'hondt. Frederick nam de periode van de Romeinse tijd tot en met de Middeleeuwen voor zijn rekening. De omgeving van Sas van Gent bestond toen wel-

licht uit een uitgestrekt veengebied. Bij Ellewoutsdijk zijn de resten gevonden van 9 boerderijen, gemengd bedrijf, daterend van 50-150 na Chr. Er zijn bewijzen dat er onder meer gerst, haver en spelt werden verbouwd.

De bewoning vond plaats op de grenzen tussen veen en zand. In het Menapisch gebied werden er stations of halteplaatsen langs de wegen gebouwd en er ontstonden centrale handelsplaatsen, bijvoorbeeld Aardenburg, Domburg en Colijnsplaat. Ook kwamen er versterkte militaire plaatsen, castella genaamd. Resten daarvan vinden we bijvoorbeeld bij Aardenburg, maar ook bij Domburg waar vermoedelijk een Romeinse vlootbasis was gesitueerd.

Bij Sas van Gent hebben we alleen scherven uit de Romeinse tijd aangetroffen, net als bij Terneuzen tijdens boringen voor de nieuwe sluis. In de periode van 450 –1000 zijn er in Oost-Zeeuws-Vlaanderen geen sporen van bewoning aangetroffen. Hoewel.. bij Absdale werden recent resten van een Karolingische boerderij blootgelegd. Dit is de tijd van de invallen door de Vikingen, 8^e en 9^e eeuw. Vanaf de 12^e eeuw wordt het drukker; er ontstaan moerparochies en er wordt druk gewerkt aan het winnen van zout en turf. Grotere bewoningskernen komen tot ontwikkeling.

Muurwerk van het opgegraven Bastion Hollandia in Sas van Gent. Foto: Artefact.

Els Coppens behandelde vervolgens het laatste stuk van de Middeleeuwen tot heden, de Nieuwe Tijd.

Door de verzanding van de westelijke verbinding met de zee in de 16^e eeuw ontstaat er in Gent behoefte om een nieuwe vaarweg te ontwikkelen. Dat gebeurt door het graven van een kanaal in noordelijke richting. Tot waar nu Sas van Gent ligt, liep toen het getij in en uit. Daar heeft men toen een “sas” gebouwd. Het geheel was klaar in 1563.

Maar helaas, in 1572 worden de

sluizen door de Watergeuzen grondig vernield. Tussen 1583 en 1644 is Sas van Gent een Spaanse vesting. Hun opvolgers, de Staatsen, pakken de vesting grondig aan en beginnen met een renovatie en uitbouw. Die is pas klaar in 1763.

Lang heeft het niet geduurd, want toen de Fransen in 1795 hun kans zagen hebben ze de vestingwerken geslecht. Els vertelt over de recente opgravingen die de fundamente van de vestingbouwwerken op verschillende plaatsen blootgelegd hebben.

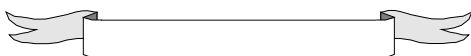
Bij opgravingen op de locatie waar het 17^e eeuwse Protestantse kerkje gestaan heeft, werden veel skeletten gevonden. Wat opviel was dat de hoogst gevonden leeftijd maar 50 jaar was en dat er velen aan ziekten zoals tuberculose waren overleden. Dit geeft aan dat de levensomstandigheden in die periode binnen de vesting niet optimaal waren.

De presentatie van Els was het slot van een zeer interessante en leerzame avond die door de toehoorders bijzonder gewaardeerd werd.

Jaap Geensen, WAH en AWN.

Kijkt u ook eens op:
www.awnzeeland.nl

Een ijzertijdkano in Vlaardingen

Tijdens ons bezoek op 11 februari 2017 aan onze AWN-buren in Vlaardingen kwam het gesprek ook op de in Vlaardingen gevonden huizen, duikers en boomstamkano uit de Vlaardingencultuur (ca. 3000 v. Chr.). We bezochten die dag met Helinium ook de gebouwen op het Educatief Archeologisch Erf in de Broekpolder (zie verslag in Zuidwesterheem nr. 90 van maart 2017). De vergelijking met de gevonden boerderijen in Haamstede-Brabers op Schouwen is treffend. Men denkt nu dat Haamstede-Brabers (3500-2500 v. Chr.) ook tot de Vlaardingencultuur gerekend moet worden. Men had destijds al plannen om de kano te gaan namaken. En het is gelukt, de kano is klaar en ligt te pronken bij het huis in de Broekpolder. Elke zondag van 12.00-15.00 uur bent u daar van harte welkom. Hieronder een mooi informatief artikel uit het nieuwsblad "Poldergeest", dat we toegestuurd kregen en mogen overnemen.

Op het Educatief Archeologisch Erf in de Broekpolder in Vlaardingen werken Diederik Pomstra en Leo Wolterbeek aan de nabouw van een ijzertijdkano. De mannen hebben hun ritme gevonden. Met regelmatig sla-

gen hakken ze schuin in de 5 ton zware eikenstam. Dit is de bovenkant, de onderkant van de kano is al afgewerkt. Zodra schors en spinthout zijn verwijderd, zal het binnenste van de stam met dissels worden uitgehoud. De oorspronkelijke kano is in 2005 opgegraven op het bedrijventerrein De Vergulde Hand in Vlaardingen.

Met zijn lengte van bijna 11 meter is de kano goed twee meter langer dan

*Opgraving van de kano in Vlaardingen, vindplaats De Vergulde Hand.
Foto: archief gemeente Vlaardingen.*

die uit Uitgeest. Het kano-project is bedacht door Diederik en Leo, medewerkers van de Universiteit Leiden, van de Rijksdienst (en dan van het voormalige NISA) en, hoe kan het anders, enkele houtspecialisten van BIAX Consult. Gezamenlijk zijn er protocollen voor het productieproces opgesteld: door wie wordt er gewerkt, met welk gereedschap, hoe lang, wat valt er aan resthout af, hoe zien de bewerkingssporen eruit? Alles wordt gedocumenteerd, gefotografeerd en gefilmd. Om te onderzoeken welke schade de bijl heeft opgelopen na een bepaald werkproces, wordt er een pasta op de bijlsnede gesmeerd. Die droogt na enkele minuten op, en zo worden eventuele bramen (kleine deukjes in de bijlsnede) en andere beschadigingen op de bijlsnede vastgelegd. De blauwe zalf die ze daarbij gebruiken is dezelfde die bij de tandarts wordt gebruikt voor gebitsafdrukken. Leo en Diederik werken elke dinsdag en woensdag aan de kano, en in het weekend bovendien samen met vrijwilligers. Ook op deze woensdag komt er veel volk kijken bij de kano.

Het erf ligt aan de rand van een recreatiegebied en is geliefd bij menig wandelaar. Leo en Diederik hanteren hun bijlen met gemak en de spaanders vliegen alle kanten op. Het ziet er spectaculair uit hoe de twee werken. Het is hun werk, ze zijn professionals, en dat kun je zien ook. Bij een onge oefend persoon heeft het gereedschap

veel te lijden en de bijlsteel breekt vrij snel bij ongeoefende slagen. Zij hebben daar geen last van.

Ook de bijlen zijn tot in detail gedocumenteerd. Het gaat om authentieke replica's, gemaakt door de ervaren smid van het Archeon. Alle bijlen zijn vooraf gemeten, getekend en gefotografeerd. Ik vraag Diederik op een gegeven moment om even de bijl naast een van de haksporen te leggen, zodat ik het samen met een meetlatje op de foto kan zetten. Dit soort bewerkingsporen ben ik onlangs op het

bouwhout in Zuiderloo tegen gekomen. Ze zijn scherp, vrijwel recht en nauwelijks concaaf. Dit type ijzeren bijl heeft al een vrij dun blad, anders dan de bronsbijlen die een concave afdruk in het hout achterlaten. De diepte en mate van de concave indrukken heeft te maken met de mate van de 'bolle' vorm van de bijl. Peter van den Broeke, archeoloog uit Nijmegen, heeft bij de werktuigkeuze geadviseerd en komt die dag ook nog langs.

We praten over de bijlen en ik verklap

De replica van de ijzertijdcano in wording. Foto: Educatief Archeologisch Erf, Vlaardingen.

Replica van een van de bijlen waarmee werd gewerkt. Foto: Educatief Archeologisch Erf, Vlaardingen.

hem dat we afgelopen zomer niet alleen een bronzen hielbijl, maar ook een ijzeren bijl hebben gevonden. Precies het type waarmee Leo en Diederik nu werken. Het is al wat later in de middag en Jeroen ter Brugge komt langs om de vorderingen te bekijken, en neemt de bijl ter hand om te helpen. Jeroen is curator van het Rotterdams Maritiem Museum en is vanaf dag één betrokken bij het kano-project. Hij heeft voor de gemeentelijke subsidie gezorgd en is bovendien initiatiefnemer van het Educatief Archeologisch Erf.

Aan het eind van de dag vegen enkele vrijwilligers van het erf de spaanders en het resthout bij elkaar. Die zullen ze gebruiken voor de vuurplaats in de steentijdboerderij. Het boerderijtje is een reconstructie van een Vlaardingenhuis, van ca. 3000 jaar v.Chr. Dit was het eerste gebouw op het erf. Uit-

eindelijk zal er uit elke periode een gebouw staan. Terwijl we het gereedschap opruimen en richting parkeerplaats lopen, bedenk ik dat we binnenkort maar weer eens een RAG-uitje moeten organiseren. En ik weet ook al, waarnaar toe...

- De kano uit de ijzertijd is geconserveerd en wordt tentoongesteld in het Museum Vlaardingen: Westhavenkade 54, 3131AG Vlaardingen, www.museumvlaardingen.nl.

- De replica van deze kano wordt gebouwd op het Educatief Archeologisch Erf: Watersportweg 11 (bij Polderpoort) in het recreatiegebied Broekpolder in Vlaardingen. Website: zie de link op www.rag-archeologie.nl, rubriek Agenda en nieuws.

- Het kano-project kan via Facebook worden gevolgd: kijk voor de juiste link op www.rag-archeologie.nl, rubriek Agenda en nieuws.

Silke Lange

Bron: Nieuwsbrief "Poldergeest", Stichting Regionale Archeologie Gheestmansambocht (RAG), Oudkarpspel.

Tentoonstelling over de verdronken stad Reimerswaal te Tholen

In het gemeentehuis te Tholen is van 14 december 2017 tot 26 januari 2018 de tentoonstelling “Reimerswaal van stad tot monument” te bezichtigen geweest.

Aanleiding voor de tentoonstelling was de aanwijzing van het grondgebied van het oude Reimerswaal, in september 2017, tot archeologisch rijksmonument.

De beleidsambtenaar archeologie leek het een goed idee om aandacht aan dit feit te besteden aangezien de aanwijzing tot monument vrij geruisloos was gegaan.

Met hulp van Dicky de Koning van de AWN, Jordi Bosman, de afdeling voorlichting, medewerkers van het oud-archief van Tholen en de beleidsambtenaar archeologie is in korte tijd een leuke tentoonstelling opgezet.

De archeologische vondsten konden van een aantal particulieren en musea worden geleend: de heren Gerritsen, Van Oost, Bosman, het Historisch Museum de Bevelanden te Goes, de Meestroof te Sint-Annaland en het Markiezenhof te Bergen op Zoom.

Eèn van de drie vitrines gevuld met mooie voorwerpen in bruikleen van vrijwilligers en oude archiefstukken over Reimerswaal. Foto: Annette Kuiper.

Ook is er een bezoek gebracht aan het OosterscheldeMuseum te Yerseke. Bij het OosterscheldeMuseum is een permanente tentoonstelling over de oude stad aanwezig.

Van de daar aanwezige maquette zijn foto's gemaakt welke als achtergrond dienden voor de tentoonstelling.

Naast de archeologische vondsten, waarover later meer, waren er ook andere zaken te zien.

Er werden onder andere een aantal archiefstukken tentoongesteld waaronder stadsrekeningen. Zowel in de rekeningen van Tholen uit de jaren 1497/1498 en 1632/1633 als in de stadsrekening van Poortvliet uit 1595/1596 komt Reimerswaal voor. De inventaris (lijst in boekvorm) van het tijdens de Tweede Wereldoorlog

verloren gegane archief van de oude stad Reimerwaal lag naast een aantal boeken in de vitrine. Heel bijzonder dat deze stukken bewaard zijn gebleven in het Thools oud-archief. Om de vitrines heen stonden wanden met foto's en met tekeningen, plattegronden van de stad en van de maquette uit Yerseke.

*Kopieën van oude afbeeldingen van de verdronken stad Reimerswaal.
Foto: Annette Kuiper.*

In de drie vitrines stonden allerlei voorwerpen uit het dagelijks leven van de vroegere bewoners van de stad Reimerswaal. Een kleine opsomming: een aantal kannen en grappen in allerlei soorten en maten, een spaarpot, diverse kommen, deksels, bakpannen, een bord, alles van rood en grijs aardewerk, steengoed kannen, kleine (spin) kruikjes, een spinsteentje en nog een paar fraaie bekertjes uit het Duitse Rijnland en huidig België.

Ook metalen voorwerpen waren in bruikleen gegeven, zoals onder andere een zegelstempel, lakenloodjes, een pelgrimsinsigne en twee tinnen bordes. Zelfs bouw materiaal ontbrak niet: fragmenten van dakleien, tegeltjes, en bakstenen in diverse maten. Leuk was dat er op die grote kloostermoppen twee pootafdrukken te zien waren, vermoedelijk van een kat en een wat groter dier.

Om de tentoonstelling te verlevendigen werd er een film gedraaid met beelden van dhr. Van Oost op het grondgebied van het oude Reimerswaal en foto's van de familie Gerritsen. Het idee was een film, gevolgd door een PowerPoint-presentatie te vertonen. Uiteindelijk is het met behulp van dhr. J. Kuiper één film geworden.

Tot slot is er literatuuronderzoek naar Reimerswaal gedaan, wat leidde tot een eenvoudig boekje over de historie, de opkomst en ondergang van

Reimerswaal met los daarin per vitrine een opsomming van de tentoongestelde vondsten. Het boekje (meer dan 400 exemplaren) kon gratis worden meegenomen.

Voor de geïnteresseerden lagen er in de studiezaal van het oud-archief nog een aantal boekwerken over Reimerswaal ter inzage klaar.

Foto: Annette Kuiper.

Op 14 december vond de opening van de tentoonstelling plaats door wethouder Van Dis van Tholen en wethouder Vogelaar van Reimerswaal. Zij openen samen de tentoonstelling door het wegschuiven van twee schuifwanden waarop een foto van de plaats waar Reimerswaal eens lag en wat er thans nog van te zien is. (zie de foto hierboven). Deze handeling werd ingeluid door de klank van een pelgrimshoorn, ooit gevonden op het grondgebied van Reimerswaal.

Annette Kuiper, Archief Tholen.

Nieuwtjes

MEDEWERKING AAN ARCHEOLOGISCHE BEDRIJVEN

Ook in de afgelopen maanden werd bij de AWN-afd. Zeeland geïnformeerd of er bij ons misschien nog gegevens van onderzoeken of vondsten bekend waren die niet in ARCHIS staan. Dit alles ten behoeve van archeologische bureauonderzoeken, booronderzoeken en begeleidingen/opgravingen e.d. vanwege toekomstige werkzaamheden die de bodem verstoren.

Met informatie van onze leden en gegevens uit ons eigen archief hebben we zo veel mogelijk antwoord gegeven op deze vragen. Dat kunnen gegevens van oude onderzoeken zijn, ooit gedaan door de AWN, maar het kan ook landschappelijke, geologische en historische informatie zijn die bij ons bekend is.

Informatie werd gevraagd door: Artefact! betreffende een plangebied even ten zuiden van Kloosterzande, aan de Hulsterweg bij het gehucht Tasdijk en voor de aanleg van - mogelijk - drie strekdammen in de Westerschelde tussen Waarde en Riland.

SOB Research vroeg informatie over:
- Livingstoneweg 20 te Goes

- Ring 33 te Oud-Sabbinge
- Emanuelpolder 2, Waarde
- Stationsweg, Kruiningen

Edufact betreffende de provinciale inventarisatie van verdrinken dorpen. Op verzoek van Edufact werd een vragenlijst gestuurd aan alle AWN'ers om informatie te verschaffen over de locaties van verdrinken dorpen in heel Zeeland.

HULST

In de maand december hebben leden van de WAH en de AWN intensief geholpen bij het onderzoek aan het 's-Gravenhof in Hulst door Artefact! uit Zaamslag. Weer of geen weer, ze waren er, in de put en op het stort. Ook het wassen van de vondsten in de 'gevangenis' achter de Paardenstal was een heel karwei. Zelfs in de kerstvakantie werd er gewerkt. Nu is alles bij Artefact! voor verdere verwerking. Vondsten van metaal, leer en hout gaan naar gespecialiseerde bedrijven voor onderzoek en mogelijke conservering en voor het aardewerk wordt een specialist ingeschakeld. Het spreekt voor zich dat we allemaal reuze benieuwd zijn naar de uitkomsten van dit onderzoek.

MELDINGEN BIJ DE SCEZ

Bij de SCEZ kwam een melding binnen van - mogelijk - een scheepsspart op de slikken in de Westerschelde. Tijdens de zoektocht naar het voorwerp door Leo den Heijer, Bas

*Robert van Dierendonck en Rienk Geene op zoek naar scheepsresten bij Waarde.
Foto: Leo den Heijer.*

Chamuleau en de melder werd helaas niets aangetroffen. Ook een tweede poging was zonder resultaat. Tijdens werkzaamheden voor de aanleg van een fietspad langs de Kattendijkse dijk werd door een opmerkelijke vrijwilliger een fragment van een grafsteen gevonden. Waarschijnlijk is het fragment bij eerdere grondwerkzaamheden daar terecht gekomen. Deze vondst werd ook gemeld bij de SCEZ.

OAS-GOES

Door de adviseur archeologie van de Gemeente Goes werd de AWN ge-

vraagd om mee te kijken bij graafwerkzaamheden aan de Voorstad. Men ging alleen de diepte in om een oude olietank te verwijderen. Ruud van der Goes is enkele malen gaan kijken en heeft zijn bevindingen doorgegeven. Er werden geen funderingen, maar wel gelaagde afzettingen aangetroffen.

KRUININGEN

AWN-vrijwilligers hebben assistentie verleend bij archeologisch onderzoek vanwege de uitbreiding van het parkeerterrein bij het gemeentehuis in Kruiningen.

ZIERIKZEE

In de binnenstad van Zierikzee, met name aan de Mol, is de riolering vernieuwd. Er werd een deel van een oud gewelf doorgraven en uit de omringende grond kwamen mooie vondsten te voorschijn. In de ijssalon op het hoekje van de Mol is op verzoek een kleine expositie van deze vondsten ingericht.

WAD

Op 1 december werd de AWN uitgenodigd voor de presentatie van het publieksboek 'Zeeën van Tijd' over 2500 jaar archeologische vondsten in Domburg en op het strand van Oostkapelle. Een mooie opdracht van de Gemeente Veere. 'Zeeën van Tijd' werd geschreven door de WAD-archeologen met medewerking van Nina Linde Jaspers. (Zie ook de website van de WAD).

VLISSINGEN PAAUWENBURG

Na een proefsleuvenonderzoek in 2011-2012 is eind januari 2018 de mogelijke voorhof bij de vliedberg/motte in de wijk Paauwenburg blootgelegd. Er kwamen veel sporen van bewoning en gebruik aan het daglicht. Als alles is uitgewerkt verschijnt er een WAD-rapport.

De AWN-vrijwilligers Hans de Vos, Ruud van der Goes en Hans Bostelaar assisteerden vele dagen bij deze opgraving. Vanwege de vele regen geen gemakkelijke klus!

GEMEENTE TERNEUZEN

Op dinsdag 16 januari werd er in het gemeentehuis van Terneuzen weer een presentatie van het project 'Leemten in Kennis' gehouden. Er waren veel leden van de Heemkundige Kring Terneuzen en AWN'ers aanwezig. De onderzoeken naar Aendijke en Sint Janscapelle zijn afgerond. De resultaten zijn vastgelegd in twee rapporten, digitaal beschikbaar gesteld en ook aan te vragen.

Woensdag 31 januari was er een veldverkenning op een akker bij de Steenhoogte nabij Zaamslag.

Onder leiding van Jan Wattenbergh van Artefact! hebben leden van de WAH in de regen het veld afgezocht naar mogelijke artefacten van vroegere bewoning. Ook dit is weer een

De motte in de wijk Paauwenburg in Vlissingen. Foto Marcel de Koning.

project van 'Leemten in Kennis'.

OGEN EN OREN

Als AWN-leden zijn we de oren en ogen van de archeologie. Als u iets ziet van (mogelijk illegale) grondverstoring kunt u navraag doen bij de betreffende gemeente. Kijk ook eens naar bijvoorbeeld taluds van sloten, dijken en wegen, naar het afvlakken van hoogten in het landschap, let dan vooral op concentraties aardewerk en baksteen! Zelfs bij het schoonmaken van watergangen en sloten kunnen archeologische sporen zichtbaar worden. Ziet u ophogingen met aangevoerde grond op akkers en weilanden, het dempen van oude drinkputten en

sloten, loop er eens langs! Praat eens met de eigenaar of boer, hij weet vaak heel goed waar wat in de grond zit en waar aangevoerde grond vandaan komt.

Ziet u iets bijzonders als u met uw detector zoekt op een akker, meld het alstublieft. Dat kan bij de AWN en/of direct bij drs. Hans Jongepier van de SCEZ. Ook uw meldingen kunnen bijdragen aan een goed beeld van vroegere bewoning, grondgebruik en tevens voorkomen dat landschappelijke relictten dreigen te verdwijnen.

Dicky de Koning,
Veldwerkcoördinator

Aanlever-specificaties **kopij** **Zuidwesterheem**

Graag vraag ik even uw aandacht voor het volgende.

Om misverstanden en teleurstellingen bij het aanleveren van kopij voor ons papieren informatiebulletin Zuidwesterheem te voorkomen, geef ik u graag de volgende aanwijzingen.

TEKSTEN

Teksten kunnen in elk format worden aangeleverd: *.txt, *.rtf, *.doc, *.docx enzovoort.

Het lettertype en de grootte hiervan speelt in principe geen rol. Zuidwesterheem kent namelijk een eigen opmaakprofiel. Dit wordt gehanteerd om het geheel er zo uniform mogelijk uit te laten zien.

Natuurlijk probeer ik zoveel als mogelijk de door u gebruikte opmaak over te nemen. De mogelijkheden daartoe zijn echter niet onuitputtelijk. Omdat de tekstkolommen in Zuidwesterheem relatief smal zijn, zijn inspringingen (bijvoorbeeld bij opsommingen) niet zo handig. Lange kopjes boven alinea's en paragrafen maken de tekst eerder onleesbaarder dan leesbaarder.

In sommige gevallen worden deze (uiteraard in overleg met de auteur)

ingekort.

Teksten met voetnoten en / of eindnoten kunnen helaas niet in behandeling genomen worden.

Dit komt omdat het softwareprogramma waarmee Zuidwesterheem wordt opgemaakt (Microsoft Publisher) het fenomeen voetnoten en / of eindnoten niet kent.

De voetnoot- en eindnootverwijzingen in de tekst worden namelijk niet als zodanig herkend. Ook vervalt hiermee de relatie tussen voetnoot- en eindnootverwijzing en de bijbehorende verklarende tekst.

Tabellen, grafieken, diagrammen, illustraties, afbeeldingen, e.d. met daarin voorkomende teksten mogen geen originele breedte hebben die groter is dan 13 cm. Tabellen, grafieken, diagrammen e.d. die uitvergroet worden aangeboden, worden daarna door mij toch weer verschaald tot een breedte van 13 cm met alle gevolgen van dien. In dat laatste geval is de tekstgrootte in Zuidwesterheem vaak (veel) kleiner dan het origineel en daardoor onleesbaarder dan de originele tekstgrootte in de tabel, grafiek e.d.

Indien tabellen worden gebruikt, dan bij voorkeur deze in Word aanmaken of converteren naar Word.

AFBEELDINGEN

Afbeeldingen, illustraties, foto's e.d. die bij een bepaalde tekst behoren,

kunnen alleen maar verwerkt worden als zij separaat worden aangeboden. Dus NIET als zij voorkomen als ingesloten bestanden in Word, Excel, Powerpoint enzovoort.

Foto's uitsluitend als originele bestanden vanaf de geheugenkaart van de fotocamera, liefst RAW bestanden, anders TIFF of JPG. Minimale eis voor een liggende foto: 3033 x 2022 px en voor een staande foto: 1460 x 2190 px.

Foto's die gemaakt zijn met een smartphone en/of een tablet zijn uitsluitend geschikt voor weergave op een beeldscherm en dus niet voor drukwerk. Alleen al de grote hoeveelheden ruis en verlies van scherpte en detail maken overduidelijk dat smartphones en tablets niet ontworpen zijn om er foto's mee te maken.

Scans met een gescande resolutie van minimaal 300 of liever 600 dpi en als TIFF of PNG bestand.

Ingeval scans in zwart/wit en/of grijs-tinten deze toch inscannen als kleurenafbeelding m.b.t. eventuele contrastcorrectie (via de kleurkanalen).

Zelfgemaakte afbeeldingen, illustraties e.d. het liefst aanleveren als gevectoriseerd bestand, dus niet als rasterafbeelding of bitmap (BMP). Een vectorafbeelding is een grafische voorstelling met behulp van eenvoudige meetkundige begrippen zoals punten, lijnen, krommen, polygonen

e.d., die alle met wiskundige vergelijkingen beschreven worden.

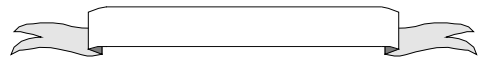
Het nadeel van een rasterafbeelding of bitmap is namelijk dat bij het vergroten de afzonderlijke pixels zichtbaar zullen worden.

Gevectoriseerde tekenbestanden kunnen daarentegen verliesloos worden verschaald, bitmaps dus niet.

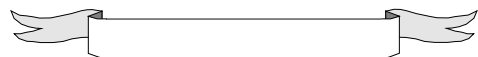
Let op: tekeningen, afbeeldingen en andere illustraties die worden opgeslagen in JPG, JPEG en GIF zijn net zo goed bitmaps!

Enkele softwareprogramma's waarmee vectorbestanden gemaakt kunnen worden, zijn: Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Adobe Fireworks en AutoCAD.

Niek Beeke.

Kijkt u ook eens op:
www.awnzeeland.nl

Agenda 2018

17 maart

Zeeuwse AmateurArcheologen Dag,
Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland,
Looierssingel 2,
4331NK Middelburg
Meer info:
www.awnzeeland.nl
zie lezingen.

21 april

Jaarvergadering en museumbezoek in
museum De Meestof,
Bierensstraat 6,
4697GE Sint-Annaland
Aanvang 13:30 uur.
Uitnodiging met nadere informatie
volgt per e-mail.

12 mei

Bezoek aan AWN-afdeling Lek en
Merwestreek, stadswandeling door
Dordrecht en een bezoek aan het Hof
van Holland. Dit is een dagvullend
programma.
Ontvangst op:
Groenmarkt 83a,
3311BD Dordrecht
(ingang achterom over Buddingh-
plein)
Aanvang 10:00 uur.
Uitnodiging met nadere informatie
volgt per e-mail.

26 mei

Wandeling over de Goese Vesten
o.l.v. Frank de Klerk, archivaris ge-
meente Goes in samenwerking met de
Heemkundige Kring De Bevelanden.
Aanvang om 13:30 uur in
Café Baarends,
Voorstad 17-19,
4461KK Goes.
Uitnodiging met nadere informatie
volgt per e-mail.

Opgave bij Dicky de Koning:
secretariaat@awnzeeland.nl of:
06-28615255.

De (publieks)activiteiten van AWN
afdeling Zeeland worden mede moge-
lijk gemaakt door een subsidie van de
Provincie Zeeland.

*Kopij voor de volgende Zuidwesterheem
kunt u tot 19 mei inleveren bij de leden
van het bestuur. Bij voorbaat hartelijk
dank voor uw bijdrage!*

Ere-voorzitters van onze vereniging:
J. van Hinte † en J. van den Berg †

ADRESSEN BESTUUR AAWN-ZEELAND OLOFON

a. Voorzitter:
vacant

b. Penningmeester:
N. (Niek) Beeke
Rotterdamsekaai 65 a
4331 GN Middelburg
tel.: 0118-639040
niekbeek@xs4all.nl

c. Secretaris:
D. (Dicky) de Koning-Kastelijn
Populierestraat 47
4431 CL 's-Gravenpolder
tel.: 06-28615255
secretaris@zeelandnet.nl

d. Lid:
J.C. (Hans) de Vos
Siguitesdijk 29
4434 NB Kwadendamme
tel.: 0113-649993
HansdeVos@zeelandnet.nl

Redactie: Leida Goldschmitz (eindredactie) en Niek Beeke.
Zuidwesterheem is de kwartaaluitgave van de AAWN-afd. Zeeland, een blad voor en door leden van de afdeling en andere geïnteresseerden.
De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van de artikelen. Het bestuur behoudt zich het recht voor om ingezonden artikelen te weigeren of in te korten, dit uiteraard in overleg met de auteur.